

PROF. DR. JOSEPH GUISLAIN: ZIJN LEVEN EN ZIJN WERKEN

INLEIDING

Ter gelegenheid van de 200ste verjaardag van de geboorte van Joseph Guislain willen we in een kort bestek een overzicht geven van zijn leven en zijn werken. Deze beroemde Gentenaar, die terecht de grondlegger van de psychiatrische zorgverlening mag worden genoemd, heeft tot op vandaag zijn sporen nagelaten. We hoeven maar te kijken naar het psychiatrisch centrum dat zijn naam

Dokter Joseph Guislain. Schilderij, J.E. Van Der Plaetsen, 1840.

draagt en dat de veruitwendiging mag zijn van zijn zorg om aan de psychiatrische patiënten een passende en deskundige zorg te geven.

Er is ook het vormingscentrum dat zijn naam draagt en de gelijknamige school voor psychiatrische verpleegkunde, waarmee uiting wordt gegeven aan het belang dat Guislain hechtte aan vorming en training.

In het museum van de geschiedenis van de psychiatrie, dat in 1986 werd ingericht binnen de muren van het Guislaininstituut, vinden we al zijn werken, wetenschappelijke studies, reisverslagen en lessen welke hij gaf als professor aan de universiteit van Gent.

Iedereen die iets van psychiatrie kent, weet dat de wetgeving op de verplichte opname en behandeling grotendeels door Dr. Guislain werd uitgewerkt, een wetgeving die dateert van 1850 en slechts begin de jaren '90 grondig werd hervormd.

Als we onze ogen tenslotte richten op het standbeeld dat te zijner ere werd opgericht in 1887 en waarbij beeldhouwer Hambresin drie symbolen gebruikte, m.n. boeken, boeien en bouwstenen, dan mag dit de beste samenvatting zijn van deze grote persoonlijkheid die we vandaag willen herdenken: hij bestudeerde de geestesziekte en ontwikkelde een geëigende therapie; hij trad in de voetstappen van Pinel in Frankrijk en startte tezamen met Kan. Triest in Gent met een menswaardige zorg en zijn droom ging in vervulling toen in 1857 de eerste patiënten in de nieuwe door hem ontworpen en gebouwde inrichting aan de Brugse Poort konden worden opgenomen.

Niet zonder reden zong Guislains vriend en tijdgenoot Ledeganck in het aan hem opgedragen gedicht:

*"Niet om dien geest, waardoor gij roemrijk zijt,
Wordt door zangster u dit kunstloos lied gewijd;
O neen ! 't is om den adel uwes harten,
't Is om dat schoon, dat liefdevol gemoed,
Dat u den mensch als broeder minnen doet;*

*Zoohaast hij wandelt in 't gebied der smarten,
Zoohaast zijn ziel van diepe wonden bloedt;
Dat u den onmin van 't gemeen doet tarten,
Om 't grootsch vernuft zelfs den ellendeling
Te wijden, voor wien 't licht der rede in smook verging*

1. BIOGRAFISCHE GEGEVENS OVER DE JONGE GUISLAIN

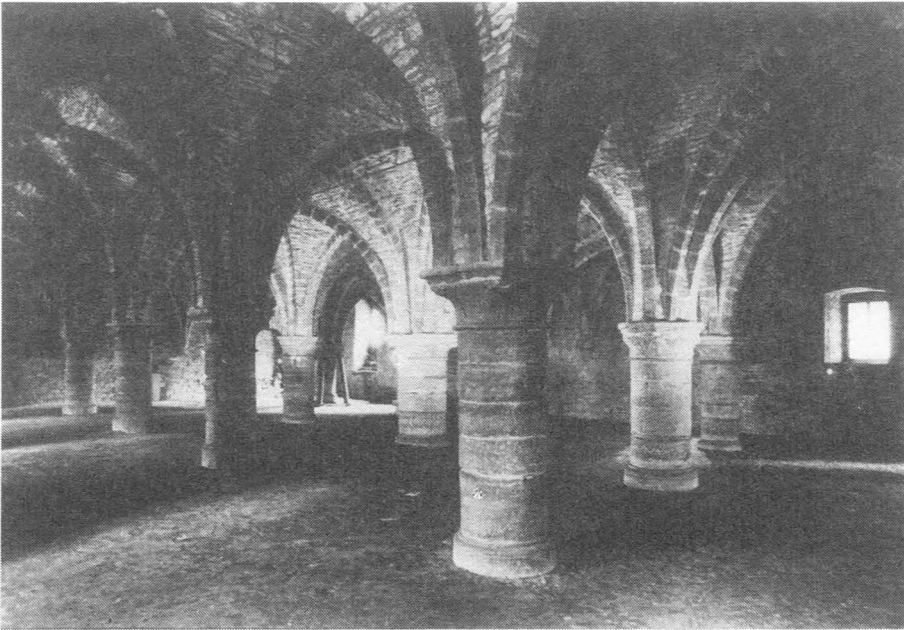
Joseph Guislain werd in Gent geboren op 2 februari 1797 in een gegoede burgerfamilie van architecten .

Helemaal in de lijn van zijn familie geeft hij blijk van een grote begaafdheid als tekenaar. In een van zijn biografieën vernemen we dat hij tijdens een bezoek aan één van zijn vrienden die geneeskunde studeert, zelf besluit om deze richting te kiezen. Hij zou dermate getroffen zijn geweest door het zien van een totaal misvormd kinderhoofd dat zijn vriend aan het bestuderen was, wat hem voor de geneeskunde won. Na eerder moeizaam de toelating van zijn ouders verkregen te hebben, daar deze droomden van een carrière als architect, startte hij met de studie van Latijn en liet zich inschrijven in de 'Ecole de Médecine' van het toenmalige Scheldedepartement. In 1812 zien we de 15-jarige Joseph Guislain meehelpen in het tijdelijk hospitaal aan het Groot-Begijnhof en in 1815 in het Militair Gasthuis als medisch helper. Het was in die jaren dat Napoleon veld moest afgeven, eerst in Moskou en later in Waterloo.

In 1816 en 1817 verwerfde hij aan de 'Ecole de Médecine' de eerste prijs voor plantkunde, anatomie, scheikunde, fysiologie, ziekteleer, heel- en verloskunde, wat toont dat hij een schitterend student moet zijn geweest. Wanneer Willem I in 1817 de Gentse universiteit opricht, is Guislain een van de eersten om zich in te schrijven; hij volgt er twee jaar de medische richting.

Op 31 juli 1819, dus amper 22 jaar oud, promoveert hij tot doctor in de geneeskunde na de verdediging van zijn eindwerk onder de titel "Les exhalations sanguines en général". Tegelijk ontving hij de erepenning voor zijn studie over de milt. Hoe zijn interesse groeit voor de zorg van de geesteszieken is niet heel duidelijk. Wel weten we dat in de stad Gent het oudste dolhuis van West-Europa te vinden was, m.n. het St.-Janshuis of St.Jan ten Dullen, waar vanaf 1181 tot het einde van de 18e eeuw een dertigtal gevaarlijke mannen en vrouwen waren opgenomen. Vanaf 1656 werden de minder gevaarlijken opgesloten in de gevangenis die was ondergebracht in de kelders van het Gerard de Duivelsteen. In 1756 werd de scheiding doorgevoerd tussen de mannen en de vrouwen, en alle vrouwen verhuisden naar het " Vrouwenweeshuys" dat reeds bestond vanaf de 13e eeuw en in de Korte Violettenlei nabij de Zandpoort of Zottepoort was gevestigd.

Vóór de Franse Revolutie waren er in Gent drie krankzinnigengestichten, nl. het Mansweeshuys in het Gerard de Duivelsteen, het Vrouwenweeshuys of het Hospice nr 8 aan de Zandpoort en een eerder kleinschalige instelling van de Broeders Alexianen gevestigd in de gebouwen van het huidige St.Amandusinstituut. Deze laatste verdween met de opheffing van de Alexianen in 1798.

Crypte Geraard De Duivelsteen. Foto F. Goetals, 1986.

De situatie in de twee overblijvende instellingen was mensonterend. De beide dolhuizen waren door het stadsbestuur verpacht aan de zogenaamde weesenmeesters die, bij gebrek aan voldoende financiële middelen ex-gevangenen rekruteerden om als bewaker te fungeren. Met enige fantasie kan u zich inbeelden welke toestanden heersten in deze weeshuizen.

Het was Kanunnik Petrus Joseph Triest die als lid van het in juli 1807 opgerichte "Comité d'ordre et d'économie" enige verandering zou brengen in de situatie van deze tehuizen in Gent. Op 4 april 1808 stuurde hij vier Zusters van Liefde, religieuzen van de congregatie die hij in Lovendegem had opgericht in 1803, naar het Vrouwenweeshuys. In het dagboek dat de zusters bijhielden lezen we het volgende:

"Wij deden onze grauwe lijnwaden rokken aan, en deden al de kamers en koten open; het waren als jonge peerden die uyt hunnen stallen liepen, er waren er die sprongen op handen en voeten, daar zij zo stijf waren in hun leden. Hunnen beddens, in de kamers waren met kaf gevuld en zoo verstickt dat wij van tijd tot tijd ons verbergden om te weenen" .

Triest zal hetzelfde doen met het Mansweeshuys. Daar was het weesenmeester Haeck die de zaak uitbaatte tegen 0,82 fr. per dag en per man. Om wat geld te verdienen werd het Gerard de Duivelsteen bij bepaalde gelegenheden zelfs

Kanunnik Petrus Jozef Triest. Schilderij, Ch. Picqué, 1855.

opengesteld voor de Gentenaars die mits betaling zich konden gaan vermaken met de geesteszieken. Op 13 september 1815 verving Kan. Triest weesenmeester Haeck door de toenmalige overste van de Broeders van Liefde, Bernardus De Noter, en regelde alles opdat de Broeders van Liefde op 30 september 1815 de zorg voor de geesteszieken konden overnemen. In hun kroniek lezen we het volgende:

"Daar zagen zij verscheidene onbehoorlijke dingen, onder andere een kwade zot, die opspeelde en de boeien moest aangedaan, en hem niet voegende naar den zin der knechten, sloeg een knecht met de ijzeren boeien op den zot zijne

beenen, dat hij stil viel; en den anderen dag moest die kranke naar het ziekhuis; de beenen zijn kwaadgewild en hij is eenige dagen daarna gestorven; zijne dood mag toegeschreven worden aan dien slag" .

Op 11 april 1818 vaardigde Willem I een koninklijk besluit uit dat een hervormingsprogramma voor het krankzinnigenwezen inhield en waarbij alle gebouwen die niet voldeden aan bepaalde voorwaarden qua gebouwen en hygiëne moesten verbeterd of afgeschaft worden.

"De Provinciale Commissie van Geneeskunde onderzoek en toezicht van de Provincie Noord-Holland" speelde op dit besluit in en schreef op 7 mei 1821 een prijsvraag uit welke luidde:

"Welke zijn de zoowel Psychische als Physische middelen, sedert de laatste jaren tot herstel van krankzinnigen voorgesteld; welke zijn door ondervinding bewezen, het lot der ongelukkigen te verbeteren of te herstellen; welke invloed hebben deze gehad op de ziekten, die, hoewel niet afhankelijk van de krankzinnigheid, met dezelve nu en dan gepaard gaan; welke is de invloed der ziekten op den Psychischen toestand, en welken invloed heeft wederkerig de Psychische toestand der krankzinnigen op deze ziekten?"

De inzendingen moesten voor eind december 1822 de voorzitter van de commissie, Prof. G. Vrolik, bereiken. Om de objectiviteit te waarborgen moest de inzending enkel een spreuk als identificatie dragen. In een bijgesloten verzegelde omslag moest dan de precieze identiteit van de schrijver vermeld worden. De omslag van de niet-bekroonde werken zou ongeopend verbrand worden.

Twee inzendingen bereikten de commissie. Eerst kwam de inzending binnen waarvan later zou blijken dat ze van J. Guislain was. Ze droeg als kenspreuk "Un sage médecin est celui qui connaissant nos passions, sait les flatter quand il ne peut les guérir". Kort nadien kwam een tweede inzending binnen onder het motto "Hij is eenen groten oorlogsman, die zijne tochten dwingen kan".

Beide verhandelingen worden ter beoordeling aan voorzitter Vrolik en aan de commissieleden Nieuwenhuys en Pijffers toevertrouwd.

Op haar vergadering van 9 mei 1823 besprak de commissie het uitgebreid en nauwkeurig verslag van deze drie juryleden. De tweede verhandeling werd zonder veel omhaal afgekeurd. De verhandeling onder het motto "Un sage médecin..." werd er geloofd, maar "hoezeer ze ook in de bespiegeling uitmunt, het ontbreekt haar aan precieze beschrijving van de verbeteringen die de laatste

jaren in Engeland, Frankrijk en Duitsland werden ingevoerd". Er werd ook te weinig accent gelegd op het particulier klimaat en de volksaard van elk land, en de weerslag hiervan op de ziekteprocessen. Daarom werd besloten de prijs nogmaals uit te schrijven, de premie te verdubbelen tot 60 gouden dukaten en de auteur van de laatste verhandeling - Guislain wordt hier nog steeds niet met name vernoemd - publiek bij de uitschrijving te loven en uit te nodigen tot een verdere uitwerking. Dit gebeurt ook inderdaad op 18 mei 1823 en de nieuwe inzendingen werden verwacht tegen eind december 1824. Guislain zal zijn werk aanvullen en behaalde daarmee op de vergadering van 9 mei 1825 een positief oordeel van de commissie.

In juni 1825 ontving Guislain de prijs en werd tevens gevraagd om zijn werk uit te geven, wat gebeurde in december 1826 onder de titel: "Traité sur l'Aliénation mentale et les Hospices d'aliénés".

Het is wellicht via dit werk dat Triest Guislain leerde kennen en mede door de studie kon Triest verkrijgen dat de geesteszieken uit het zeer onhygiënische Gerard de Duivelsteen in september 1828 konden verhuizen naar het meer aangepaste Alexianenklooster. Triest was er ondertussen ook in geslaagd de jonge en veelbelovende dokter Guislain te laten benoemen tot hoofdgeneesheer van de Gentste krankzinnigengestichten. Dit gebeurde door de Commissie van de Godshuizen op 10 oktober 1828 en werd in volgend contract gevat:

"Art. 1. Den heer Josephus Guislain doctor te Gend, wordt benoemd als bijzonder geneesheer der twee krankzinnige huizen onder ons beheer staande en dit wel met toestemming van den heer Kanonik Triest, en om uitsluitend te behandelen de zoogezegde mentale ziekten.

Art. 2. Hij zal zijne proefnemingen op het een en ander geslacht bewerken naar de regels van de kunst die hem best zullen voorkomen en die hij zal noodig oordelen ingevolge elks geest of lichamelijke vermogens.

Art. 3. De heeren doctors Bouchet en Hulin, jegentegenwoordig voormelde gestichten bedienende, blijven in hunnen post behouden, en de beproefnemingen van den heer Guislain zullen onder hun opzicht geschieden en zij als consulterende geneesheren daarin medewerken

Art. 4. Den heer Guislain zal genieten eene jaarwedde van acht honderd guldens, betaalbaar de eene helft door onze administratie en de andere helft door den heer Kanonik Triest, directeur van het vrouwen weeshuis

Art. 5. De tegenwoordige aanstelling zoowel als de te doen beproevingen worden bepaald voor den tijd van twee jaren, naar welkers verloop, ingevolge de min ofte meer voldoende uitslag omtrent deze nieuwe wijze van behandeling, eene voordere berading zal worden genomen.

Art. 6. Deze resolutie zal aan de goedkeuring van hunne Edele achtbare heeren burgemeester en schepenen voorgedragen worden".

Daarmee startte een zeer vruchtbare samenwerking tussen de twee pioniers van de psychiatrische zorg in België. Triest die vanuit religieuze motieven en met een sterke menselijkheid de zorg aanving en deze verrijkte en vervolledigde met de op wetenschappelijke basis therapeutische benadering van Guislain.

Meteen werd dit ook het unieke model van de psychiatrische zorg in België die voor 90% door religieuze congregaties werd ontwikkeld.

Een eerste resultaat van deze samenwerking tussen Triest en Guislain was een intern reglement voor beide krankzinnigengestichten. Op 13 februari 1829 keurde de Commissie het reglement goed.

De eerste tien artikels zijn algemene bepalingen die beogen door orde en regelmaat een goed klimaat en goede behandeling mogelijk te maken. Zo wordt bijvoorbeeld aangedrongen op een gezonde en gevarieerde voeding (Art. 1.), zindelijkheid aan tafel (Art.2.), orde en netheid (Art.3. en 4) en het weren van ongewenste bezoekers (Art.6.). Negen artikelen behandelen de taken van de verantwoordelijken op de afdelingen. Ze worden bijzonder opgedragen veelvuldig contact te houden met de zieken om zo beter hun gedrag te begrijpen en de geneesheer erover in te lichten (Art.12). De artikels 20 tot 39 zijn gewijd aan de ziekenbezorgers en dienaren. Ze moesten zachtmoedig omgaan met de zieken (Art.20) om hun vertrouwen te winnen (Art.21), ze moeten aandacht hebben voor hun klachten (Art.22) en voorzichtig zijn in hun manier van spreken (Art.23). Ze mogen niet lachen met de eigenaardigheden van de zieken (Art.26) en met geen buitenstaanders over de zieken praten (Art. 28, 38, 39). Heel belangrijk in het reglement is dat de krankzinnigen aanzien worden als zieken, er zo weinig mogelijk geweld mag gebruikt worden en de arbeidstherapie wordt voorgeschreven.

De nieuwe aanpak betekende een ware revolutie in de zorg voor psychiatrische patiënten.

2. GUISLAIN ALS ORGANISATOR EN HERVORMER VAN DE PSYCHIATRISCHE ZORG

Meteen zijn we bij een eerste eigenschap beland van Dr. Joseph Guislain, nl. deze van organisator en hervormer van de psychiatrische zorg in België.

Zijn innoverende aanpak zou zich immers niet beperken tot de Gentse krankzinnigengestichten. In 1833 laat hij zijn basiswerk verschijnen "Traité sur les Phrénopathies" dat hij opdraagt aan Kanunnik Triest en in 1835 wordt hij benoemd tot hoogleraar in de fysiologie aan de Gentse universiteit.

Wanneer de regering overgaat tot de oprichting in 1841 van een speciale commissie die de opdracht krijgt om de toestand in de toenmalige krankzinnigengestichten te onderzoeken, is Guislain één van de tien leden. In de loop van 1842 zal een eerste rapport verschijnen, waarin heel wat wantoestanden en misbruiken staan vermeld. Vanuit overheidswege werd aangedrongen op een betere reglementering en daartoe werd op 12 januari 1844 een nieuwe commissie opgericht met als opdracht een project van wetgeving op de zorg van krankzinnigen uit te werken. Guislain werd er samen met Ducpétiaux, de inspecteur-generaal van het gevangeniswezen, de dragende kracht en werkte de 'Wet op de behandeling van de krankzinnigen' uit die werd goedgekeurd op 18 juni 1850.

Ondertussen bleef hij ook zeer begaan met de situatie in zijn eigen Gentse instellingen waarvan hij de toegewijde hoofdgeneesheer bleef

In deze actieve jaren was bij Guislain de overtuiging gegroeid dat er spijs alle verbeteringen en aanpassingen er weinig aan het systeem kon veranderd worden, tenzij men radicaal met iets nieuws begon, dat model stond voor de krankzinnigenzorg. Het Gerard de Duivelsteen had hij in 1826 reeds afgekeurd en ook het omgevormde Alexianenklooster beantwoordde niet aan de verwachtingen. Guislain ging zelf aan het werk. Hij stelde daarover tientallen rapporten op, schreef artikels en boeken; hij bezocht talrijke instellingen in Nederland, Frankrijk, Duitsland, Engeland, Zwitserland en Italië en bestudeerde er de situatie van de krankzinnigen. Om zijn plannen te kunnen afdwingen ging Guislain in de politiek, werd lid van de Gemeenteraad en de Commissie van Burgerlijke Godshuizen te Gent. Op 2 november 1851 besliste de Gemeenteraad met de bijstand van Rijk en Provincie een geheel nieuw en wetenschappelijk verantwoord krankzinnigengesticht te bouwen en dit naar de opvattingen van Dr. Guislain. Een bedrag van 700 000fr. en een terrein van 10 ha buiten de Brugse Poort werd ter beschikking gesteld van het nieuwe asiel. Samen met stadsarchitect Adolphe Pauli werkte Guislain de plannen uit in Romaans-Byzantijnse stijl en naar een Italiaans model. De bouwwerken konden in 1853 beginnen.

Een aantal leden van de Gemeenteraad en de Godshuizencommissie drongen erop aan het nieuwe instituut in lekehanden te geven. Guislain drukte echter zijn voorkeur uit voor religieuzen, in het bijzonder de Broeders van Liefde. Als psychiater hechtte hij een enorm belang aan de morele invloed die van de broeders uitging. Ook in het voorwoord van het reglement van 1856, opgesteld door de Commissie van Godshuizen van Gent, maakte Guislain een allusie op de bezwaren dat religieuzen niet zouden opgewassen zijn voor administratieve functies en vijandig zouden staan tegenover het burgerlijk en medisch gezag.

Schildersatelier Guislaingesticht. Foto, 1887.

De verantwoordelijkheid in de instelling werd op voorstel van Guislain uiteindelijk gedeeld tussen de overste-directeur en de hoofdgeneesheer. De eerste zou de wettelijke verantwoordelijke worden van de instelling, terwijl de hoofdgeneesheer de totale verantwoordelijkheid van de behandeling op zich zou nemen. Een mooi compromis dat het model werd waarmee de instellingen tot op vandaag werken.

In september 1857 verhuisden de 280 patiënten en de 30 broeders van het Alexianenklooster naar de nieuwe instelling die als een modelinrichting voor Europa werd bestempeld. Met de opening van deze nieuwe instelling werd een ware mijlpaal in de geschiedenis van de psychiatrie bereikt. Guislain was daar de basis van.

3. GUISLAIN ALS WETENSCHAPPER

Was Guislain een ware organisator en een hervormer van de psychiatrische zorg, dan kon hij dit slechts zijn omdat hij zijn praxis stelde op een sterke wetenschappelijke onderbouw. We leren hem vanaf 1833 kennen als de schrijver van "Traité sur les Phrénopathies" waarin hij op magistrale wijze een overzicht geeft van wat hij als psychiatrie of phrénopathie beschrijft. Voor hem

is geestesziekte een gemoedsstoornis, terwijl de verstandelijke stoornissen die zich voordoen een secundair gevolg zijn van de primaire gemoedsaandoening. Hij zocht dan ook de oorzaak in de psyche, al sluit hij niet uit dat ook hersenziekten en stoornissen in de inwendige organen geestesziekte kunnen veroorzaken. Hij hecht echter in zijn visie over het ontstaan van geestesziekte een grotere betekenis aan morele oorzaken, zoals angst, droefheid, zware teleurstelling, spanning en sterke gevoelens die de primaire affectieve aandoening veroorzaken. Toch zal hij grondig de hersenen als orgaan bestuderen en via autopsie op het spoor komen van verschillende hersenafwijkingen. Maar ook hierbij blijft hij zich de vraag stellen of deze somatische afwijkingen nu de oorzaak zijn van geestesziekte dan wel het gevolg ervan. En ook stoornissen in de inwendige organen kunnen via sympatische of zenuwgeleide weg in verbinding staan met de hersenen en het geestesleven beïnvloeden en omgekeerd.

Hij blijft bij deze visie, en ook in zijn driedelig werk "*Leçons orales sur les phrénopathies*" dat in 1852 wordt uitgegeven stelt hij uitdrukkelijk "*que dans le plus grand nombre des cas, c'est par le coeur et non pas l'esprit que l'aliénation s'établit dans le moral de l'homme*" (boekdeel 2, p 115).

Hij probeert in dit werk ook te komen tot een definitie van geestesziekte: "*l'aliénation mentale est un dérangement des facultés mentales, morbide, apyrétique, chronique, qui ôte à l'homme le pouvoir de penser et d'agir librement dans le sens de son bonheur, de sa conservation et de sa responsabilité*". (Boekdeel 1, p 66).

Guislain zal in zijn wetenschappelijk werk ook nagaan welke de predispositie is om geestesziek te worden. Hij maakt een onderscheid tussen aangeboren predispositie en verworven predispositie. Het eerste is de erfelijke aanleg die hij ontdekt bij zijn patiënten, terwijl het tweede de voorbeschiktheid is zoals die in de individuele levensloop en levenswijze verworven wordt. Hierbij verwijst hij naar allerlei somatische, psychische en socio-culturele factoren die het voorkomen van geestesziekte kunnen bevorderen.

In zijn lessen geeft hij bv. aan dat de vatbaarheid voor geestesziekte verhoogt naargelang de complexere maatschappij en de hogere bevolkingsconcentratie waardoor de mens steeds meer prikkels en indrukken moet verwerken en daardoor in onrust kan geraken (boekdeel 2, p 11, 16, 17).

Voor zijn therapie zal Guislain in het voetspoor stappen van zijn Franse voorgangers Pinel en Esquirol en op zijn beurt de '*Traitement moral*' of morele behandeling verder ontwikkelen. Morele behandeling kunnen we aanduiden als een vorm van therapie die bestaat uit psychologische hulpmiddelen en methoden ter behandeling van de stoornissen in de menselijke geest. In de

Extase. Tekening Joseph Guislain.

morele behandeling onderscheidt Guislain twee categorieën van hulpmiddelen: deze die inwerken op de verstandelijke functies en deze die zich rechtstreeks richten op de gemoedsfuncties.

We gaan kort in op deze hulpmiddelen.

Voor het inwerken op de verstandelijke functies probeert Guislain de aandacht te bevorderen door lichaamsbeweging voor te schrijven en door de geestelijke inspanning te verhogen via het beluisteren van muziek en het spelen met de

kaarten. Hij probeert ook op de verbeelding in te spelen en op deze weg bepaalde waandenkbeelden weg te nemen. En tenslotte probeert hij via redeneren bepaalde waandenkbeelden in hun kracht te verminderen. Over dit laatste zal hij in zijn latere werken twijfelen of het wel effect heeft en of een directere aanpak niet de beste is.

Voor het inwerken op de gemoedsfuncties gaat hij zowel aangename als onaangename gevoelens ontwikkelen. Bij meer depressieve patiënten zal hij via allerlei ontspanningsmethoden hen proberen te brengen tot een meer opgewekte gemoedsgesteltnis.

Wanneer echter bij een patiënt een bepaald idee of gevoel zou moeten verdwijnen, dan gebruikt Guislain bepaalde schriktherapieën waarbij hij de patiënt probeert af te krijgen van zijn negatief idee of gevoel.

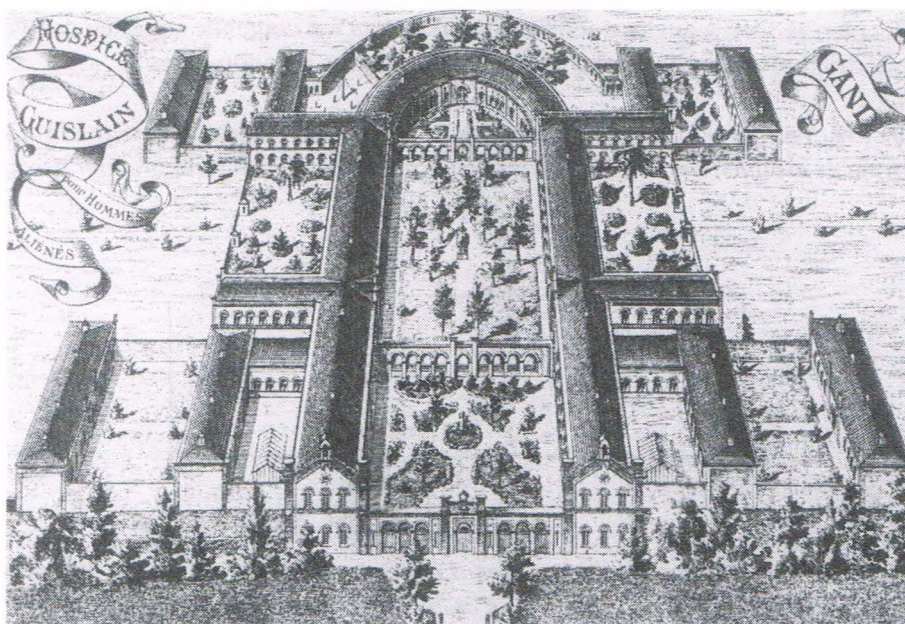
Tenslotte zal Guislain ook een pleidooi houden om de patiënten zoveel als mogelijk aan het werk te zetten, omdat volgens hem ledigheid een van de oorzaken van geestesziekte kan zijn. We mogen hierbij besluiten dat Guislain zijn praxis grondig heeft onderbouwd met hard studiewerk, dat hij meedeelde aan zijn studenten en neerschreef in een aantal waardevolle werken.

4. GUISLAIN ALS BOUWHEER

Toen op 23 september 1857 de eerste patiënten werden opgenomen in de gloednieuwe instelling voor krankzinnigenzorg te Gent, was dit het resultaat van jarenlange visievorming, ervaring en vertaling in een architecturaal plan door Dr. Joseph Guislain van een totaal nieuwe aanpak van de geesteszieken. Voor het eerst werd een gebouw opgericht dat speciaal bestemd werd voor de zorg voor geesteszieken. Guislain zelf drukte het als volgt uit: "Un établissement pour aliénés ne peut être comparé ni à un hôpital, ni à une prison, ni à un dépôt d'incurables, ni à un bâtiment quelconque: il est unique en son genre".

In zijn drie-delig werk "Les leçons orales sur les phrénopathies" (1852) ontwikkelde Guislain zijn unieke architecturale visie. Wanneer we weten dat hij stamde uit een architectenfamilie en zelf bleef zeggen dat hij "médecin par état, architecte par gout" was, kan ons deze bekommernis niet verwonderen.

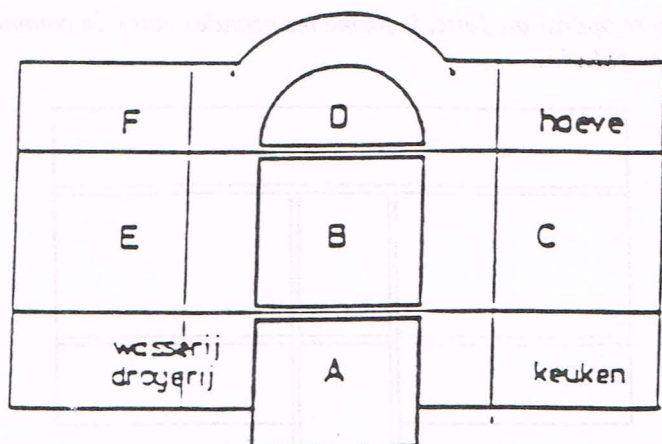
Voor de nieuwe instelling die hij mocht bouwen koos hij een terrein buiten de stad om milieu-hygiënische redenen: dit terrein lag namelijk aan deze kant van de stad waar het minst hinder van rook aanwezig was. Het meest unieke was

Grondplan P.C. Dr. Guislain. Litho, F. Giele.

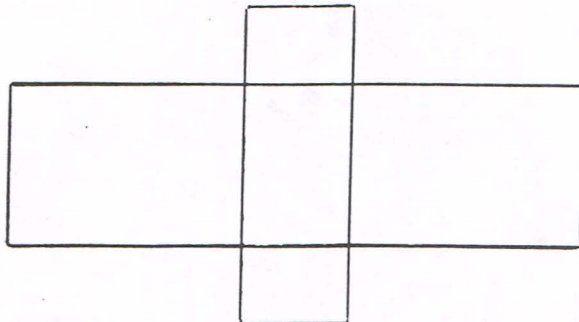
wel de indeling van de patiënten welke hij vertaalde in de bouwplannen. Hij maakte een onderverdeling van 6 soorten patiënten en bekwam de volgende schets:

- A: de herstellenden
- B: de rustigen
- C: de onrustigen of de opgehitsten
- D: de luidruchtigen of de woeligen
- E: de dementen of de zwakzinnigen
- F: de onzindelijken of de passieven

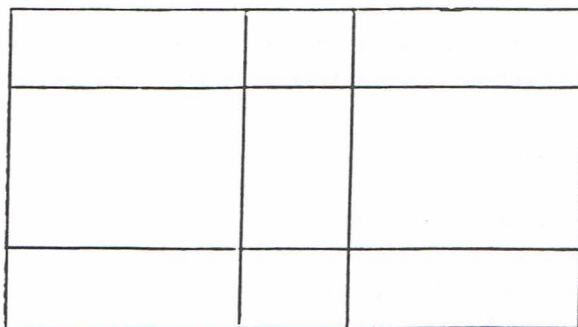

Het plan zelf bekwam hij door het uitwerken van het volgende stramien dat we letterlijk halen uit zijn werk "Leçons orales sur les phrénopathies".

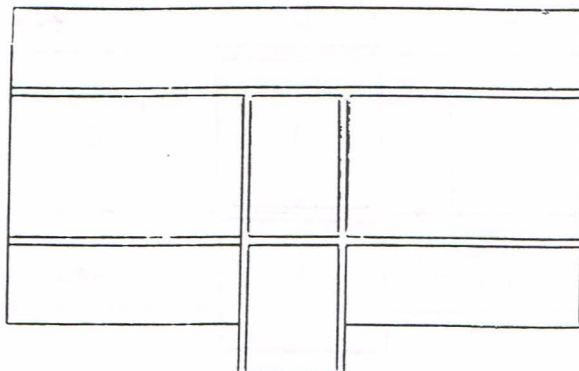
"Je tire deux carrés oblongs en manière de croix. Je fais d'abord ce travail sous forme de croquis, sans compas, sans règle, sans mesure: c'est un premier essai.

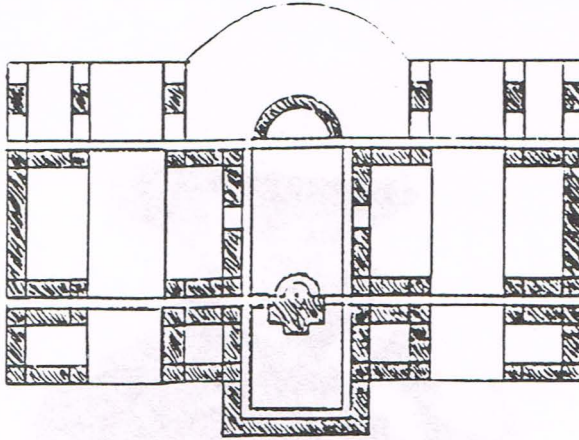
Ce sont là les lignes fondamentales du plan, qui en marquent les grandes divisions. Dès à présent, je cherche à établir une cour centrale. Autour de cette cour, je mène d'autres lignes, je trace les divisions.

Cette première opération faite, je forme les grandes voies de communication; je dessine les galeries.

J'établis les salles, je régularise les bâtiments, j'indique les cellules.

*On procède à un remaniement;
on fait un dessin plus correct;
on établit l'échelle métrique;
on donne à toutes les parties les proportions qu'elles exigent.
Se présentent maintenant les détails."*

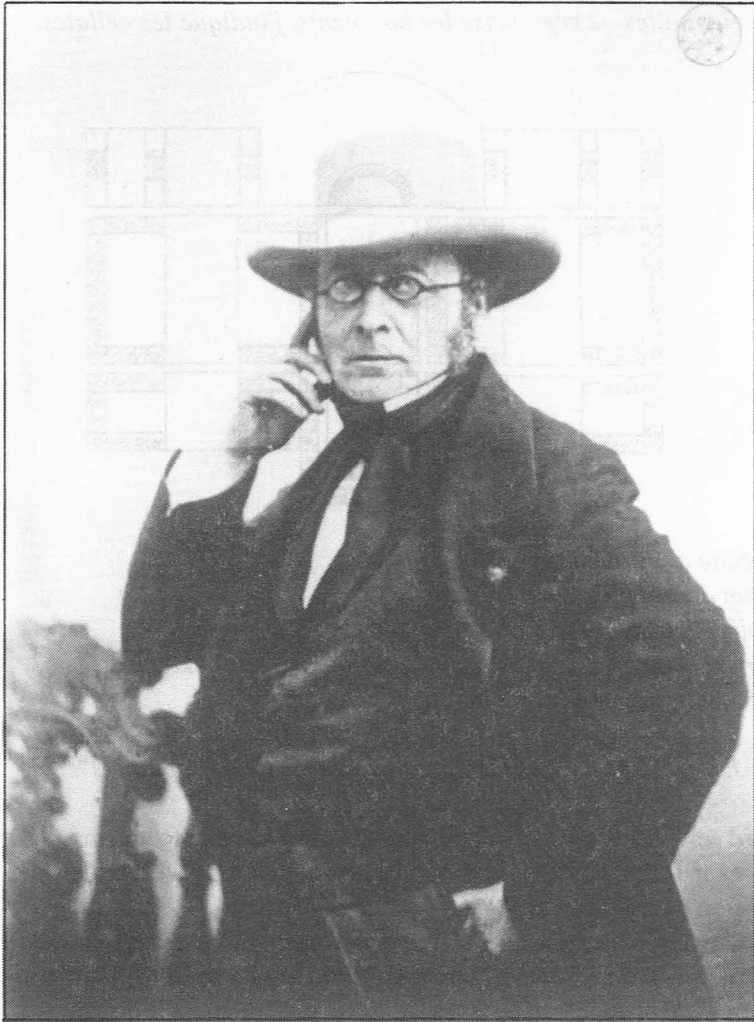
Citaat: J. GUISLAIN, "Les leçons orales sur les phrénopathies".

Het werd een zeer symmetrisch gebouw, opgetrokken in Romaans-Byzantijnse stijl en naar Italiaans model, waarbij alle zalen waren verbonden met ruime gaanderijen of gangen van 3 meter breedte.

Het gebouw is doorheen de tijd goed bewaard gebleven en na een dubbele brand in juli 1928 grondig gerestaureerd. Vandaag verblijven nog steeds patiënten in de originele gebouwen, al is het toch de bedoeling om op korte tijd alle patiënten onder te brengen in nieuwe accommodatie. De ene vleugel is nu reeds museum, voor de andere vleugel zal nog een gepaste bestemming gezocht worden. Maar vast staat dat dit monument ook in de toekomst zal blijven getuigen van de vooruitstrevende en innoverende visie van de bouwheer Dr. Joseph Guislain.

5. DR. GUISLAIN EN ZIJN TESTAMENT

Amper 3 jaar heeft Guislain kunnen "genieten" van zijn modelinrichting, daar hij op 1 april 1860 overleed ten gevolge van een ingeklemde breuk. Hij was amper 63 jaar oud, maar de laatste jaren van zijn leven waren getekend door zware vermoeidheid en een moeilijk te verwerken verdriet na het overlijden

Dr. Joseph Guislain. Foto, ca. 1855.

van zijn moeder met wie hij zijn ganse leven bleef samenwonen in het Inge-landgat nabij de St-Michielskerk in Gent.

Hij werd begraven op het Campo Santo in St.-Amandsberg, waar hij nog steeds rust in het goede gezelschap van andere voormannen en verdienstelijke Vla-mingen. Bij testament liet hij aan de patiënten van zijn instelling 10.000 goudfranken na en verdere bedragen waren bestemd voor de Gentse godshui-zen. Zijn levenstestament kunnen we samenvatten met een tekst die hij schreef in één van zijn werken:

"Faire du bien à l'aliéné, beaucoup de bien, tel est le codex pharmacologique le plus important du médecin phrénopathe".

En dat hij op zijn weg daarheen heel wat weerstand ondervond, omschrijft hij treffend in zijn "Lettres médicales sur l'Italie" (1840):

"Aucune classe de la société, n'exige de plus grandes, de plus sérieuses réformes que la classe des aliénés. L'abandon dont ils sont l'objet est une honte pour notre pays. Il y aura bientôt vingt ans que je plaide la cause de ces malheureux; mais hélas ! à quelques honorables exceptions près, c'est comme si je parlais à des oreilles sourdes, à des intelligences obtuses, à des coeurs de marbre! "

Toen in 1866 door de Société de Médecine de Gand zijn borstbeeld werd ingehuldigd in de Troonzaal van het Stadhuis, zei Prof. Dr. Burggraeve over Guislain:

"In vit en communion de Vésale, de Van Helmont, de Dodonée, de Simon Stévin, de Rubens, de Van Dyk, de tous ces illustres artistes, savants ou écrivains qui ont rendu le nom de Flamand Européen" .

Vandaag klinkt deze Europese gedachte meer dan actueel. Vandaag mogen we Dr. Joseph Guislain naast Gentenaar, Vlaming en Belg ook Europeaan noemen en bouwer aan een humane wereld waar ook de psychiatrische patiënt plaats, aandacht en zorg krijgt. We zijn blij aan deze zorg te mogen meewerken. Dr. Joseph Guislain, dank u voor uw voorbeeld.

BIBLIOGRAFIE

- -, *A la mémoire de M. le Dr. B.C. Ingels*. Gent, Vanderhaeghen, 1886, pp 14.
- Alfred, Br., *Enige lessen en verhandelingen over het verplegen van zieken en krankzinnigen*. Manage, Broeders van Liefde, 190, pp 176.
- Archief Hoofdbestuur Broeders van Liefde, Rome
 - Briefwisseling met Commissie der Godshuizen.
 - Briefwisseling en jaarverslagen tot 1889.
- -, *Chez les fous. une visite à l'hospice Guislain*. La Flandre Libérale, 7, 8, 10, 11, 12, 13 december 1931.
- Deodatus, Broeder, Het honderdjarig bestaan van het Guislaingesticht, in *Psychiatrie en Verpleging*, 1957, p. 3-10.
- Derave, Hilde, *Ontstaan en evolutie van het Psychiatrisch Centrum Dr. Guislain, 1957 - 1928*. Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, K.U.L., 1988, pp 94 + bijlagen.
- *Dispositions réglant l'organisation de la clinique de psychiatrie instituée près de la Faculté de Médecine à l'Université de Gand*, 24 september 1929.
- Evrard, Alexander Karel, Joseph Guislain, in *Geen rede mee te rijmen*. St.Martens-Latem, Aurelia, 1989, p. 83-89.
- Evrard, Alexander Karel, De Gentse Pinel Josef Guislain, in *Keymeers*, Lede, juli 1977, p. 31-34.

- Evrard, Alexander Karel, Josef Guislain: grondlegger der psychiatrie in onze gewesten, in *Tijdschrift voor Geneeskunde* 40, nr 9, 1984, p 603-610.
- -, *Het Guislaingesticht in de vuurlijn*. 1944, handschrift, pp 4.
- *Jozef Guislain*. Herdenkingsbrochure 1960, pp 23.
- Klinische registers archief Dr. Guislaininstituut.
- Koenraad, Broeder, geschreven nota's i.v.m. het Guislaingesticht, s.d., pp 12.
- Krantenartikelen uit de Landwacht, Gentenaar, Bien public Gand, i.v.m. brand 25 juli 1928.
- Leonard, Vader, Historiek van het Guislaingesticht te Gent. Gent, 1932, handschrift, pp. 25.
- Liégeois, *Repertorium van het historisch bezit van de katholieke psychiatrische instellingen in Vlaanderen*. Leuven, Acco, 1984, pp 194.
- *Reglement voor de gestichten der krankzinnigen*. Gent, Gyselinck, 1851, pp 67.
- Reichgelt, Br. C. G., *De Broeders van Liefde*, 1807 - 1876. Gent, Broeders van Liefde, 1957, pp 247.
- Reichgelt, Br. C. G., *De Broeders van Liefde*, 1876 - 1922. Gent, Broeders van Liefde, 1976, pp 339.
- Stockman, Br. René, *De Kerk en het verstoorde leven*. Tiel, Lannoo, 1988, pp 351.
- Stockman, Br. René, *Mijmeringen*, Gent, Guislainmuseum, 1967, pp 76.
- Stockman, Br. dr. René, Overzicht van de geschiedenis van de reglementering m.b.t. de krankzinnigenzorg, in *Psychiatrie en Verpleging*, 1993, nr 2, p 88-100.
- Thiry, U., Le professeur Joseph Guislain, apôtre des aliénés, in *Les cahiers de la Biloque*, Jan-feb. 1980, p 35-40.
- Van Acker, Dr. K., *Vlaamsche Temperamenten*. Gent, Standaard 1944, pp 119.
- Van Acker, Dr. Karel, De therapie van Guislain en zijn tijdgenoten, in *Ziekenverpleging*, 1956 nr 192, p 23-27.
- Van Acker, Dr. Karel, De roem van Prof. Dr. Guislain, in *Psychiatrie en Verpleging*, 1958, nr 201, p 29-32.
- Van Acker, Dr. Karel, Jozef Guislain, in *Ziekenverpleging*, 1947, nr 137, p 7-10.
- Vandermeersch, Patrick, *Psychiatrie godsdienst en gezag*. Leuven, Acco, 1984, pp 297.
- Van Hoorde, J., *Levensschets van Dr. J. Guislain*. Gent, Hoste, 1987, pp 46.
- Van Kenynghe de Vosevrie, Guy. La Société Royale de Médecine Mentale de Belgique enquête de son Histoire, in *Acta Psychiatrica Belgica*, 1995, nr 5-6, p 277-290.
- Van Staeyen, E.A., Oorzaken van krankzinnigheid volgens J. Guislain, in *Psychiatrie en Verpleging*, 1993, nr 4, p 184-192.
- Warner, Broeder, Guislain, in *Helpende Handen*, Gent, Broeders van Liefde, december 1973, pp 11-26.

Br. Dr. René STOCKMAN